

ДР. АЛБЕРТ ВАЈС

(1905—1964)

Овим говором се проф. Милан Бартош у име Правног факултета опростио са пок. проф. Албертом Вајсом (7 априла 1964).

У име Правног факултета у Београду опраштам се од нашег доброг друга, вољеног наставника и нада свега великог хуманисте, професора Алберта Вајса. Све је нас дубоко погодила чињеница да га више нема у нашој средини.

Алберт Вајс, рођен је 3. октобра 1905 у Земуну. У свом родном граду завршио је основну школу и гимназију. После тога он напоређо студира филозофију, економију и правне науке на различитим факултетима у Берлину, Паризу, Београду и Загребу и учи светске језике. Напорни његов рад за време студија, не одваја га од интереса за опште друштвене и човечанске проблеме. Ипак, он у двадесет трећој години свога живота дипломира на Правном факултету у Загребу а 1929 постаје доктор права у Загребу. Као студент пише есеје и чланке из филозофије, социологије и већ тада добија награде за своје радове из области правних наука.

После окончања студија и одслуженог војног рока враћа се у свој Земун и прелази у Београд где се посвећује адвокатури и јавном раду. Напредо расте његов углед као адвоката специјализованог за привредно право и антифашистичког борца.

Мобилисан 1941 као резервни официр, одведен је у немачко ратно заробљеништво. Без обзира на опасности по живот, које су код њега биле још веће него код нас осталих с обзиром на јеврејско порекло и пронојсирану антифашистичку прошлост, Алберт Вајс у заробљеништву налази своје право место и сврстава се међу антифашистички оријентисане заробљене офицере. Његова велика ерудиција, одређени став и способности талентованог беседника привлаче симпатије и поштовање свих напредних елемената у логорима. Непријатељ га прати у његовој активности и премешта из логора у логор. Он пролази кроз Офенбург, Нирнберг, да би дошао у Оснабрик. Ту га логорска команда издваја у кажњенички логор да би одатле прешао у подземне просторије логора у Страсбуршкој тврђави и одатле одведен у Баркенбрик, логор у који су Немци довели и концентрисали све југословенске заробљене офицере за које се знало или открило да су присталице Народноослободилачке борбе, логор који је био предодређен да његови становници буду ликвидирани.

По ослобођењу хита у земљу иако је знао да му је сва родбина, нарочито његова мајка, жена и дете убијени на Сајмишту. Ипак, он је дошао у Београд и имао жарку жељу да помогне у грађењу Нове Југославије.

Као и сви резервни официри који су се вратили из заробљеништва, и он је чекао своју демобилизацију и распоред за даљи рад. Као официр упућен је на рад у Државну комисију за утврђивање злочина скупатора и њихових помагача. И ту се показао прегалац, а нарочито човек пун такта, велике стручности из области међународног права али и одређене оријентације. Алберт Вајс је радио у истражном одељењу и испитивао злочине највиших непријатељских војсковођа и функционера. На перфектном немачком језику, са широком ерудицијом и културом, Вајс је данима водио конверзацију и саслушавао немачке маршале и генерале, руководећи у исто време целокупном истражном скупом Државне комисије и њених органа у целој Југославији. Као најупућенији у злочине Немаца према народима Југославије, он је учествовао у међусавезничком војном тужиоштву при Међународном војном суду у Нирнбергу на суђењу главним немачким ратним злочинцима.

Крајем 1947 Вајс прелази за начелника Секције за међународно право Института за међународну политику и привреду при Председништву Владе ФНРЈ. И ту сам га видео на послу. Његово велико знање из теорије и праксе међународног јавног и међународног кривичног права, као и општа правничка ерудиција и смисао за теорију и историју права, које сам знао од првих сусрета у казаматима Стразбуршке тврђаве, омогућили су Алберту Вајсу не само да води Секцију него и да око себе скупи читав низ најмлађих и створи своју школу из које је изашло неколико данас познатих стручњака за међународно право. У томе раду Вајс је поставио основе нашег дефинитивног правнички образложеног става према нацистичким злочинцима и праву Југославије да тражи одговорност злочинаца, квалификује помагање југословенских фашистичких избеглица на немачкој територији и одговорност Немачке за обештећење жртава фашизма.

Вајс је својим радом показао способност универзитетског наставника. Зашто је већ 1947 позван да буде наставник нашег Факултета. Он пролази кроз сва знања наставничке каријере: доцент, ванредни и редовни професор. За тих шеснаест година његовог наставничког рада на Катедри историје права, професор Вајс је ревносним радом, пожртвованошћу, љубављу за школу и студенте, својом огромном ерудицијом и великим говорничким талентом, формирао читаве генерације студената Правног факултета у Београду и освојио не само њихове симпатије него и њихову младићку решеност да у теорији траже основу за разумевање друштвених појава уопште. То је могао да учини само професор његових квалитета који је дијалектичким методама указао нит која кроз историју повезује развој правне мисли.

Наставник Опште историје државе и права, Историје цивилизације, предавач на I степену, руководилац Општег семинара за историју државе и права, наставник на III степену, Вајс је уносио пуно љубави у свој рад на Факултету и успевао да та предавања буду дубоко усађена у душе и ми-

сао његових студената које је увек одушевљавао. Слушати или читати предавања и уџбенике професора Вајса било је задовољство за свакога јер је све то било у комбиновању напора и педагошких способности једног великог талента.

Нестанак Алберта Вајса из наше средине је ненакнадив за школу. Али то је тежак губитак и за све нас, његове колеге, јер у њему губимо вољеног и сданог друга, човека готовог да увек уђе у тешке ситуације сваког од нас, да свакоме помогне, да у својим невољама увек нађе лепу реч и времена за сваког, да својом благошћу и тактом према сваком буде човек.

Судбина је хтела да као Декан Правног факултета 1945 разговарам с тобом, драги Алби, о твом доласку на наш Факултет, и да се данас у име тог истог Факултета опростим за навек с тобом. Али у целом том међувремену, између Факултета и тебе, постојао је стални и присни однос разумевања, љубави и поштовања. И данас кад се опраштам од тебе, Факултет ти је захвалан, што си поред свих других твојих јавних послова увек имао пред очима и на уму да си професор нашег Факултета и те остао до краја. Непосредно пред смрт дао си нове инспирације својим наследницима да би рад био бољи. Буди уверен да ће они чувати тај твој аманет јер си их научио да буду до крајности привржени науци и школи.

Нека је спомен и слава Професору Алберту Вајсу.

На комеморативној седници Правног факултета професор Љубица Кандић одржала је следећи говор:

Пре два дана угасио се живот истакнутог професора овог Факултета др Алберта Вајса. Била сам ђак професора Вајса, његов најближи колега и пријатељ. То ме дубоко обавезује да у овом моменту, у средини која је респектсвала његово дело, окарактеришем његову личност као наставника, и човека.

Алберт Вајс је рођен 3 октобра 1905 у Земуну. Основну школу и гимназију завршио је у Земуну. Студирао је осам семестара филозофије и два семестра Високе комерцијалне школе у Берлину, Паризу, Београду и Загребу. Дипломирао је на Правном факултету у Загребу 1928 а докторирао је следеће године.

Био је пасиониран студент права. Већ тада награђиван је за своје радове из области грађанског права.

Талентован правник, од дипломирања до почетка рата бавио се адвокатуром, кроз коју је дошао до изражаја широк дијапазон његових правничких знања и могућности, његове богате ерудиције и његове спремности да се кроз тај деликатан позив приближи људским тегобама и идентификује се човечним.

Дошла је 1941 са свим својим тешкоћама и дилемама. За Алберта Вајса тада је постојао само један пут, пут борбе против немачког окупатора и ње-

гове нељудске доктрине. У почетку рата Алберт Вајс осетио је и телску личну трагедију. Његова мајка, жена и дете и сви његови блиски сродници свирепо су ликвидирани на домаку његовог родног Земуна на Сајмишту.

Заробљен 1941 као резервни официр, прошао је заробљеничке логоре: Офенбург, Нирнберг, Оснабрик, Стразбур и Баркенбрике. Његова антифашистичка оријентација, његов отпор нељудском, учинили су да је сврстан у кажњеничке делове логора, где је већ од почетка заробљеништва делао у заробљеничким илегалним антифашистичким органима.

После ослобођења Алберт Вајс одржава континуитет своје животне оријентације.

У Државној комисији за утврђивање злочина окупатора и његових помагача он је један од најистакнутијих прегалаца. Такав човек и стручњак, Алберт Вајс је и делегат Владе ФНРЈ при Међународном војном суду у Нирнбергу.

Већ 1947 када је наш Правни факултет чинио основне напоре да постигне свој нови прогресивни израз, Алберт Вајс заузима у редовима његових наставника место једног од пионира у том подухвату. Као доцент, ванредни и редовни професор он је своју наставничку и научну активност везао за успон овог Факултета.

Многима од нас био је наставник и то наставник чија се реч и дело памте. Сећам се његових предавања. Из његових речи извирала је незаборавна мисао, у исто време поучна — мисао која упућује, води, тера на размишљање, мисао која је уџбеник и која је више од уџбеника. Знао је да нас приближи и уводи у дубину научне мисли, да нам неконвенционално покаже шта је научна чињеница у чему је њен смисао и како до њеног објашњења треба доћи.

Генерације студената овог Факултета памтиле су и памте предавања Алберта Вајса. Она су учинила да Алберт Вајс као наставник и човек буде у жижи студентских потреба и погледа, да га слушаоци схвате и прихвате као педагога који са Катедре и ван ње зна да буде пријатељ и да осети и разуме потребе младе генерације.

Катедра за историју државе и права изгубила је у Алберту Вајсу радника чије је дело било вишеструко вредно, веома запажено и цењено. Његов рад на катедри небројено пута је показивао колико је широко подручје његових знања и његовог интересовања. Он се никада није затварао само у област Опште историје државе и права. Елаборати, различита мишљења, рад на изради наставних програма, ангажовање на специјалним курсевима, непрекидно су нам показивали од колике је вредности знање Алберта Вајса из области римског права, националне историје, међународног јавног права, историје цивилизације, грађанског права и многих других грана права.

Општи семинар Катедре за историју државе и права којим је дуго руководио био је, то сви знају, институција у којој је не мало пута заблестала снага научног мишљења и богатство правничког знања Алберта Вајса.

Делатност професора Вајса на III степену студија такође се испољила као школа своје врсте. Његови курсеви о историји буржоаских кодификација и историје цивилизације привлачили су велики број слушалаца пост-дипломских студија.

Научно дело професора Вајса показује такође карактеристике разноврсности. Објавио је Општу историју државе и права, четири свеске историје цивилизације и многобројне расправе из области међународног кривичног права, питања о правима човека и друго. То што је написао има својства оригиналне и успеле систематике и диспозиције трађе. Дело професора Вајса *Историја цивилизације* је значајан пионирски подухват. Кроз то дело професор Вајс је први код нас поставио основе једне нове научне и наставне дисциплине која је нова и у свету.

Колико јуче, Алберт Вајс нам је упутио своје мисли и поздраве. Непосредно пред неизбежним расанком имао је снаге да поздрави своје другове и своје колеге са овог Факултета.

Драги друже професоре, примили смо Вашу поруку са неизбрисивим осећањем да су Ваше дело и Ваше мисли постали део нас самих, да ће они бити у нама ношени и млађима предавани као симбол и порука који се не гаси.